

AVATARURILE COBELIGERANȚEI ROMÂNNO-RUSE DIN ANII 1877-1878. REFLECȚII JURNALISTICE*

Dumitru Vitcu

The difficulties of Russo-Romanian cooperation during the war of 1877-1878 in journalistic reflections

Summary: The Eastern Question, with its climax in the second part of the nineteenth century, the Russo-Turkish War of 1877-1878, refocused attention of the public and political opinion from abroad on one of the most unquiet area of the world, namely Balkans, justly characterized either „the powder keg of Europe”, or „a laboratory of history”. The geographical position, political aims and the international juridical status did not allow to Romania to stay out of the conflict.

The Romanian political goal of winning the national state independence, following a realistic evaluation of the general European conditions and the proper unsuccessful diplomatic initiatives to gain neutrality in the Balkan crisis, was to be redirected towards a close cooperation with Russia. The Romanian disposition to follow this road, in spite of old anti-Russian feelings, was a significant and a radical political option, underlined by the numerous war correspondents in their illustrative and comprehensible writings (narratives, notes or correspondences) sent to many European or American newspapers.

Pact with Russia at the outset of the war in April 1877 enabled Danubian Romanians to dodge the full costs of armed conflict. A declaration of independence and battlefield exploits filled Romanians with glorious self-esteem, but the peacemaking process involved serious difficult issues for them, who confronted losing southern Bessarabia, amending their constitution, naturalizing some indigenous Jews, and finally purchasing proper railroads from a German company.

However, on the whole, the result of the war for Romania was a major success, given circumstances which could not be mastered in their unpredictable change. Regarding Russia, whose contribution in marking the historical moment which signified the first step on the way to the Great Romania by including Dobrudja in the frontiers of the Romanian national state, it managed in style of

---

* Studiul, având titlu și cuprins cvasiasemănătoare, a mai fost publicat în vol II din **Probleme ale științelor socio-umane și modernizării învățământului**, Conferința științifică internațională, Universitatea Pedagogică de Stat «Ion Creangă», Chișinău, 2010, p. 388-417.

a great power recognized by Berlin Congress (1878) the evolution of the military and diplomatic event circumscribed to the conflict, to impose itself as a decisional factor in the continental „balance of powers”.

Keywords: The Eastern Question, Russo-Turkish War, Romania, war correspondents

Războiul ruso-turc din anii 1877-1878 nu a ocolit, precum se știe, spațiul românesc, ale cărui rol și însemnătate în aritmetica noilor împrejurări au sporit considerabil față de precedenta ediție a crizei orientale (1853-1856). Atitudinea intransigentă a cabinetului turc în privința introducerii și aplicării reformelor recomandate de marile puteri prin protocolul de la Londra¹, încheiat la finele lui martie 1877, după eșecul conferinței diplomatice de la Constantinopol² și după parafarea înțelegerii secrete de la Budapesta între Austro-Ungaria și Rusia³, a eliminat orice speranță de pacificare a conflictului din orientul european. Respingerea documentului, motivată ca imixtiune în afacerile interne ale Imperiului, a fost urmată imediat de ordinul de mobilizare generală decretat de țarul Alexandru II, care s-a și grăbit să plece la Chișinău, unde se afla cartierul general al comandamentului suprem. Prin stăruitoare inițiative și manevre diplomatice, Rusia își asigurase din start „lovitura de imagine”, apărând în ochii lumii ca mandatară a Europei⁴ în iminenta înfruntare cu Poarta Otomană pentru apărarea nepăstuitelor popoare creștine din Balcani.

Față de evoluția galopantă a evenimentelor și confruntată cu refuzul sistematic al cabinetelor europene de a-i oferi necesarele garanții privind neutralitatea teritoriului (cum obținuse, bunăoară, Belgia, din partea Angliei, în ajunul războiului franco-prusac din 1870), România rămânea expusă a redeveni teatru de război, câtă vreme în această zonă

¹ Barbara Jelavich, **Russia and the formation of the Romanian National State, 1821-1878**, Cambridge & New York, Cambridge University Press, 1984, p.255.

² Vasile Maciu, **România și conferința de la Constantinopol din decembrie 1876 - ianuarie 1877**, în *Analele Universității București. Istorie*, nr. 11 (1962), p.165-184.

³ Frederick Kellogg, **The Road to Romanian Independence**, West Lafayette, Indiana, Purdue University Press, 1995, p.146-147; Emil Diaconescu, **Acordul de la Reichstadt (1876) și Tratatul de la Budapesta (1877)**, în *Analele Academiei Române. Memoriile Secțiunii Istorice*, s. III, București, 1943.

⁴ H. Hauser, **Histoire diplomatique de l'Europe**, Paris, 1929, p. 141; N. Corivan, **Lupta diplomatică pentru cucerirea independenței României**, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1977, p. 62-63.

cele două împărții erau lipsite de un hotar terestru comun, iar Rusia nu dispunea de o flotă capabilă să-i transporte trupele, pe Marea Neagră, până în Bulgaria⁵. Prin urmare, lipsa alternativei, conștientizată și de opinia publică românească⁶, a grăbit asumarea deciziei de către factorii politici ai momentului, prin semnarea convenției româno-ruse din 4/16 aprilie 1877, document ce reglementa doar tranzitul armatelor țariste prin România, spre Balcani, în speranța iluzorie a conservării mult doritei neutralități⁷.

Răspunzând, prin canalul diplomatic la dispoziție, nedumeririi ministrului austro-ungar de externe, G. Andrassy, care nu părea destul de convins că râvnita sau pretinsa neutralitate ar fi fost compatibilă cu permiterea tranzitării rușilor prin România, M. Kogălniceanu (în calitatea-i oficială de co-semnatar al documentului) preciza că nu era vorba de o alianță ofensivă sau defensivă cu partenerul secret al Austro-Ungariei, că obiectul urmărit de români viza exclusiv „menținerea administrației naționale” și salvarea populației de „povara unei ocupații dușmănoase”⁸ și că „armata rusă nu face decât să treacă prin țara noastră, trecere pe care noi nu o putem împiedica, <fiind> implicit admisă de Europa”⁹. Apelul său la sprijinul puterilor garante de a opri Turcia să invadeze România după parafarea înțelegerii cu rușii, cu toate că a avut un larg ecou în mediile publice și politice internaționale, a întâlnit puține atitudini binevoitoare și în nici un caz oficiale. Presa europeană, bunăoară, și-a exprimat dezacordul față de gestul autorităților politice de la București, cărora le recomanda să respecte tratatele internaționale¹⁰, cu

⁵ *** **România în războiul de independență, 1877-1878**, coord. Ion Coman și Constantin C. Giurescu, București, Editura Militară, 1977, p. 79.

⁶ Pentru sugestive trimiteri la cele mai reprezentative organe de presă, vezi Beatrice Marinescu, Aurel Duțu, Șerban Rădulescu-Zoner, **Bucureștiul și epopoea independenței, 1877-1878**, București, Editura Academiei, 1978, p. 68 și urm.

⁷ Barbara Jelavich, **Diplomatic problems of an autonomous state: Romanian decisions on War and Independence, 1877**, în *Southeastern Europe*, 5, no. 1 (1978), p. 26-35.

⁸ Pe lângă convenția româno-rusă de bază, în patru articole, din 4/16 aprilie, a fost elaborată, semnată și apoi votată concomitent de Parlament o convenție specială alcătuită din 26 de articole, reglementând toate detaliile aferente de ordin tehnico-administrativ și de comunicație, precum și procedurile convenite pe temeiul obligațiilor reciproce asumate de părți. Pentru ambele documente, vezi Mihail Kogălniceanu, **Documente diplomatice**, ediție de George Macovescu, București, 1972, p. 143-151.

⁹ **Ibidem**, p. 154-155.

¹⁰ Richard Burks, **Roumania and the Balkan Crises of 1875-1878**, în *Journal of Central European Affairs*, no.2, (July 1942), p. 129, n. 50.

trimitere expresă la cel din 1856, chiar dacă prea puține dintre prevederile sale mai supraviețuiseră între timp neîncălcate.

Aparenta bunăvoință a diplomației franceze – de care se legau cele mai multe, dacă nu și mai consistente, speranțe ale guvernului român – a dispărut subit în fața interesului major al acesteia de a căuta și cultiva prietenia celui mai filoturc garant, Anglia, pentru care „Principatul Moldo-Valahiei” (în expresia subsecretarului de stat Burke) încă era considerat ca făcând parte integrantă din Imperiul Otoman, iar „o neutralitate specială a României nu este garantată prin nici un tratat”¹¹.

Ceea ce interesa însă mai mult autoritățile politice românești, în acele momente, era neîndoielnic poziția Turciei, pentru că amplasarea trupelor sale pe întreg malul bulgăresc al Dunării și, îndeosebi, la Vidin, cumulată cu pregătirile specifice unei invazii transdunărene, generase o mare și justificată neliniște nu doar în capitală, ci și în țară. Știri de ultimă oră veneau dinspre Rusciuk, informând despre suplimentarea efectivelor garnizoanei (ajunsă la 180.000 oameni), dinspre Șumla, unde se afla Abdul Kerim pașa cu 40.000 de oameni, ca și dinspre diverse alte puncte ce adăposteau cete de bașbuzuci și cerchezi, care, în așteptarea ordinului de luptă, începuseră deja de a face incursiuni de pradă în satele de pe malul stâng al Dunării¹².

Amenințărilor explicite din partea Porții, care acuza România, după semnarea convenției de 4/16 aprilie, de infidelitate, de insubordonare și de nerespectare a propriului statut reglementat prin tratatele internaționale, li s-a răspuns la București atât prin acțiuni practice, în temeiul decretului de mobilizare generală a armatei din 6/18 aprilie¹³, cât și prin continuarea eforturilor diplomatice, menite a explica propria conduită politică prin recurs la atitudinea rezervată sau ostilă a garanților.

---

¹¹ I.C. Brătianu, **Discursuri. Scrieri. Acte și documente**, vol. II, partea a 2-a, București, 1912, p. 586.

¹² Nicolae Corivan, **op.cit.**, p. 76.

¹³ Conform prevederilor decretului, erau mobilizate „armata permanentă și cea teritorială, cu rezervele lor”; milițiile se constituiau, după nevoi, în „corpuri active spre a lua parte la această mobilizare”; în sfârșit, gărzile orășenești trebuiau ca „pe timpul concentrării trupelor să facă serviciile prevăzute de lege” (cf. **România în războiul de independență**, p. 90). Concomitent cu mobilizarea, armata română a început operațiunea de acoperire strategică a liniei Dunării pentru a preveni o invazie turcească în zonele considerate cele mai amenințate: Calafat, Turnu Măgurele, Oltenița, Călărași și Barboși (cf. General R. Rosetti, **Partea luată de armata română în războiul din 1877-1878**, București, 1926, p. 33).

„Trecerea Prutului de către ruși – afirma răspicat ministrul român de externe, în cuprinsul instrucțiunilor transmise gerantului agenției diplomatice din Constantinopol, la 10/22 aprilie – nu poate autoriza Turcia să treacă Dunărea pentru a ne cotropi țara, deoarece intrarea rușilor a avut loc cu asentimentul mai mult sau mai puțin tacit al puterilor și România nu putea face, ea singură, ce n-a făcut întreaga Europă pentru a se împotrivi trecerii rușilor”¹⁴. Reamintind, cu o zi mai devreme, obligațiile morale ale aceleiași Europe față de națiunea română amenințată cu iminența invaziei otomane, Kogălniceanu stăruia în efortul de a convinge cabinetele că o cooperare armată cu rușii era (cel puțin în acel moment) exclusă, că orașul București urma a fi ocolit de trupele țariste, că administrația națională avea să fie respectată de acestea și că, în consecință, țara nu dorea un război cu Turcia, dar, avertiza el, „nu vom putea rămâne cu brațele încrucișate atunci când turcii vor intra în România ca să ne distrugă orașele și satele”¹⁵.

Temerile, agitațiile și incertitudinile generate de reacțiile, intrigile ori insinuările cercurilor politico-diplomatice europene, asociate cu obiectivele și cu acțiunile practice în teren urmate de cele două împărțiri vrăjmașe ce încadrau și geografic România, au dimensionat dramatismul stărilor de spirit în zonă și au polarizat instantaneu atenția mediilor de informare din întreaga lume, transformând Bucureștii într-un veritabil turn de observație al iminentelor desfășurări de forțe în noua ediție a crizei orientale¹⁶.

Experiența deja acumulată și invocată uneori de jurnaliștii care fuseseră prezenți în preajma sau în mijlocul trupelor combatante în urmă cu mai bine de două decenii, în vremea războiului Crimeii, constituia un important atu, deopotrivă, pentru optimizarea propriei poziționări în raport cu mișcarea trupelor (desigur, în măsura îngăduită de autoritățile de resort), ca și pentru mai buna înțelegere a rațiunilor sau argumentelor politice, a strategiilor și acțiunilor militare circumscrise conflictului balcanic, fiind astfel asigurate consistența și temeinicia reportajelor transmise cu regularitate de pe front, inclusiv a comentariilor prilejuite de acestea în redacțiile marilor cotidiane din Europa și America. Unul dintre acestea, de pildă, apărut în prestigiosul *The New York Times* imediat după

¹⁴ M. Kogălniceanu, *op.cit.*, p. 160.

¹⁵ *Ibidem*, p. 157.

¹⁶ Pentru detalii, vezi Dumitru Vitcu, *Lumea românească și Balcanii în reportajele corespondenților americani de război (1877-1878)*, Iași, Editura Junimea, 2005, p. 13-54.

ce țarul ordonase trupelor sale să treacă Prutul¹⁷, a apreciat fără ezitare și perfect îndreptățit evenimentul ca o autentică invazie, confirmată astfel și de reacția imediată a oficialităților românești. Judecată în perspectivă istorică, cu trimiteri exprese la avantajele dobândite în urma campaniei balcanice din anii 1828-1829, dar și la pierderile ulterioare vădite în statutu-i defavorizant pe Dunăre și Marea Neagră (consecință a tratatului de la Paris din 1856), acțiunea Rusiei era pusă în ecuație cu potențialele modificări ale hărții politice din zonă, cu posibila metamorfozare a României în Regat loial Împărăției creștine și chiar cu foarte serioase implicații europene¹⁸.

Cât despre avantajele strategice pe care atragerea României în conflict le-ar fi putut asigura Rusiei, acestea decurgeau, în opinia altui analist de la aceeași redacție, pe de o parte, din particularitățile geografice ale țării, privită de la Petersburg ca o „neînsemnată enclavă latină într-un <viitor> Imperiu slav, ce se va întinde din Muntenegru până la Marea Neagră și Bosfor”¹⁹ și, pe de alta, din bogatele și variatele ei resurse, favorizante deopotrivă mișcărilor de trupe și planurilor tactice preconizate. Opinia se întemeia pe observațiile anterioare ale unui „călător atent” la detaliile specifice unei iminente campanii antiotomane, din perspectiva mobilității armelor, a mijloacelor și căilor de acces spre inima Semilunii. Câteva indicii precum: mai marea densitate a căilor ferate în partea apuseană a Bulgariei, decât în cea răsăriteană; precaritatea dispozitivelor de apărare de pe malul drept al Dunării; absența unor puternice fortificații între marele fluviu și Balcani; distanța relativ mică între cele două linii de apărare existente și mulțimea trecătorilor sau potecilor transmontane cu care geniștii ruși, se spunea, erau deplin familiarizați, ar fi constituit, în aceeași opinie, suficiente argumente pentru autoritățile țariste să opteze pentru fixarea principalei lor baze de operațiuni în vestul țării, cu atât mai mult cu cât asemenea manevră era facilitată de utilizarea intensivă a căii ferate Galați-Vârciorova, via București²⁰. E de observat, totuși, că dacă primul și

¹⁷ Pătrunderea trupelor ruse pe teritoriul României în noaptea de 11/23 aprilie 1877, fără știința autorităților de la București, s-a făcut concomitent prin trei puncte: Bestimac (județul Cahul), Tabacul (Bolgrad) și Ungheni (Iași). Cf. **România în războiul de independență**, p. 98.

¹⁸ **Where will the War end?**, în *The New York Times* (în continuare, *NYT*), 26 aprilie 1877, p. 4, col. I.

¹⁹ **Roumania's position**, în *NYT*, 27 aprilie 1877, p. 1, col. VII.

²⁰ **Ibidem**.

ultimul dintre reperatele citate s-au dovedit și realiste, celelalte aveau să fie contrazise de evoluția ulterioară a evenimentelor.

În privința resurselor, comentatorul valorifica informațiile furnizate de consulul englez la București, care, în cuprinsul rapoartelor sale transmise Foreign-Office-lui, notând și „foarte puternicul sentiment de neîncredere al unei mari părți a localnicilor față de ruși”²¹, evidenția capacitatea reală a țării de a furniza proviziile necesare unor mari efective pentru o campanie de durată, dovedindu-se astfel, în egală măsură, un potențial valoros aliat pentru țară și un temut adversar pentru sultan.

Asemene fapte sau evenimente, îndeobște consacrate, constituie elementele de cadru referențial pentru toți observatorii și corespondenții de presă străini prezenți în zona frontului, dar informațiile, comentariile sau opiniile exprimate poartă invariabil pecetea propriei percepții, individualizându-le demersul în profitul multiplicării nuanțelor și, prin aceasta, al extinderii orizontului cognitiv. Bunăoară, din culisele diplomatice accesate, un corespondent de război difuza știrea „semioficială”, însoțind informațiile de natură „cazonă”, cum că „Austria își va retrage obiecțiile privind participarea României la acțiunile ofensive din Balcani, dar că și Serbia e liberă să o facă oricând dorește, cu condiția ca insurgenții din Bosnia și Herțegovina să nu primească ajutor și ca operațiunile militare să fie limitate pe direcția frontierelor răsăriteană și sudică, respectiv pe văile Timocului și Moraviei”²². Informații și comentarii speculative dădeau ca iminente astfel de acțiuni în zonă, concomitente cu o mișcare generală a grecilor din Tracia, Macedonia, Epir și Tessalia, înlesnită de presupusa alianță sârbo-greco-românească, având ca reper organizarea detașamentelor de voluntari greci și facilitățile acordate acestora în România. În opinia sa, mișcarea de eliberare a popoarelor din Balcani „ia repede asemenea proporții, încât, dacă diplomația va eșua în a-i găsi soluția potrivită, în următoarele șase săptămâni conflagrația se va generaliza și nu va putea fi potolită

²¹ Consulul englez era contrazis însă, atât de M. Hassenkapf, autorul jurnalului de război întocmit atunci din însărcinarea marelui duce Nicolae, publicat la Petersburg în 1908, cât și de Vsevolod Krestovski, corespondent de război al ziarului *Právitelstvenii vestnik* din Petersburg, care, în expresii apropiate, consemnaseră „atitudinea foarte prietenoasă și cordială față de ruși” a populației românești, confirmată de „toți comandanții trupelor, precum și de ofițerii noștri din marele stat major care au executat recunoașterea malurilor Dunării” (cf. **România în războiul de independență**, p. 104-105).

²² **The Russian plans reviewed**, în *NYT*, 6 septembrie 1877, p. 1, col. V.

decât, fie prin exterminarea elementului creștin, fie prin dezmembrarea Imperiului Otoman”²³.

Deși logică, previziunea s-a dovedit pripită, pentru că, în pofida atestării unor preocupări paralele de pacificare pe cale politico-diplomatică a conflictului, războiul ruso-turc declanșat în vară avea să continue și peste termenul vehiculat jurnalistic până la începutul anului următor, fără ca epilogul acestuia să fi validat vreuna din alternative. Cât privește implicarea și participarea efectivă a României în conflict, fără a mai stărui asupra împrejurărilor sau evenimentelor deja binecunoscute, se cuvin reținute câteva opinii sau aprecieri neutre, menite a diminua controversesele și a nuanța atitudinii ilustrând avatarurile unei cooperări îndelung sperată de autoritățile de la București și târziu acceptată de partea rusă, cu efectele militare și politico-diplomatice aferente.

Urmând unor anevoioase și sterile tratative între comandamentele militare și politice rus și român, de pe pozițiile exprimate de părți încă din primăvară, continuate în aceeași notă și după începerea campaniei²⁴, reglementarea marilor probleme implicate de cooperarea celor două armate la sud de Dunăre a devenit posibilă târziu, abia la 6/18 august 1877, când, sub presiunea repetatelor deziluzii țariste pe front²⁵, a avut loc la Gorni Studen întâlnirea dintre primul ministru român și ministrul său de război, pe de o parte, cu Alexandru II și marele duce Nicolae, pe de alta. Prin strădanii și concesii oarecum reciproce, a rezultat o înțelegere – *fără să fi fost semnată o convenție oficială* (subl.ns. D.V.)²⁶ – ce stipula ca trupele române să acționeze sub comandament național și să aibă un

²³ **Ibidem**, col. VI. Într-o conversație cu diplomatul englez Wellesley, la 27 iulie, țarul Alexandru II declara solemn obiectivul său în război: „Nici o anexare de teritorii, ci simpla dorință de-a avea libertate de acțiune în Marea Neagră și, înainte de toate de a face un adevăr din programul de îmbunătățire al raselor creștine din Orient” (N. Corivan, **op.cit.**, p.125).

²⁴ N. Iorga, **Războiul pentru independența României. Acțiuni diplomatice și stări de spirit**, București, 1927, p. 124-129.

²⁵ Postul ofițer în armata otomană, istoricul englez William V. Herbert, în a sa lucrare consacrată apărării Plevnei, nota: „cooperarea activă a României, până atunci respinsă cu dispreț, a fost acceptată acum cu aviditate” (**The Defence of Plevna, 1877, written by one who took part on it**, London, Longmans Green and Co., 1895, p. 208).

²⁶ „Partida diplomatică era pierdută – scria N. Iorga – și se putea găsi o singură scuză, slăbită acum prin evenimente: frica de ofensiva turcească” (**op.cit.**, p. 130). La aceeași primejdie, disculpantă, făcea trimitere și Carol I în ale sale memorii: „Acum nu mai sunt la mijloc interese curat rusești, ci sunt și românești; țara e amenințată de un mare pericol în caz când turcii biruitori izbutesc să arunce pe ruși îndărăt peste Dunăre” (cf. Richard V. Burks, **op.cit.**, p. 133).

sector de operații distinct; în schimb, se angajau ca majoritatea unităților românești dizlocate peste Dunăre să ocupe de îndată poziții la aripa dreaptă a armatei ruse concentrată în zona Plevnei și să participe la acțiunile ofensive preconizate de comandamentul țarist împotriva lui Osman pașa.

Trecând peste detaliile, altminteri cunoscute, ale acelei înțelegeri, cu toate dezvoltările și implicațiile provocate, deopotrivă, pe front, ca și în țară²⁷, sunt de reținut câteva repere spațiale și temporale asupra cărora a fost focalizată atenția corespondenților de război, în cuprinsul reportajelor realizate și transmise de ei redacțiilor ziarelor reprezentate. Astfel, în urma unor atente recunoașteri geostrategice efectuate pe ambele maluri ale Dunării, s-a decis ca trecerea unităților operative românești peste fluviu să aibă loc în zona Siliștioara-Măgura, utilizându-se în acest scop podul de vase construit de pontonierii, geniștii și marinarii cuprinși în formațiunile desemnate expres de Marele cartier general. Începând din ziua de 12/24 august și continuând până la 21 august/2 septembrie, întregul efectiv al trupelor operative românești intrase în zona frontului²⁸. Concomitent, Marele cartier general s-a deplasat succesiv, pe măsură ce diviziile românești se apropiiau de Plevna, de pe malul stâng al fluviului, de la Corabia, pe cel drept, la Poradim, unde, în ziua de 22 august/3 septembrie, a avut loc controversatul consiliu de război româno-rus, cu participarea comandantului „suprem” al Armatei de vest, Carol I, a șefului de stat major, generalul Zotov și a altor generali.

Atunci și acolo au fost dezbătute detaliile cooperării celor două armate în zonă, după un plan acceptat în principiu de Carol I în cursul întrevederii avută cu țarul Alexandru II și marele duce Nicolae, la Gorni Studen, în zilele de 16/28 și 17/29 august²⁹, dar care plan generase rezerve serioase în rândul clasei politice românești și nu doar în sânul opoziției conservatoare. Însuși ministrul de externe, M. Kogălniceanu, delimitându-se de orice răspundere, îi scria primului ministru Brătianu, la 23 august/4 septembrie: „Toată lumea nu vede lucrurile ca noi. Numirea principelui de comandant al trupelor rusești a făcut un foarte rău efect înlăuntrul, ca și în străinătate. La Viena sunt dezolați”³⁰. Tot el,

²⁷ **România în războiul de independență**, p. 167 și urm.

²⁸ General Radu Rosetti, *op.cit.*, p. 41.

²⁹ *** **Cronica participării armatei române în războiul pentru independență națională**, p. 199-200.

³⁰ N. Iorga, *op.cit.*, p. 133.

deplângând lipsa de comunicare între domn și cabinet³¹, răspundea în aceeași notă agentului diplomatic trimis în capitala Imperiului Austro-Ungar, Ion Bălăceanu: „Poate ai dreptate în aprecierile cu privire la comanda armatei rusești luată de Alțeța Sa. Poate sunt și eu de aceeași părere. Dar măsura a fost luată subit în întrevvedere prințului cu împăratul, la cartierul general, fără ca guvernul să aibă termen ca să aprobe. După câte știu, s-a admis pentru a se evita complicații și mai mari. Acum, când lucrul e făcut, datoria noastră este să atenuăm sensul”³².

Așadar, asumarea circumstanțială de către Carol I a conducerii operațiunilor ofensive ruso-române la Plevna, întemeiată mai mult pe orgoliu decât pe experiență în arta războiului, generase, pe lângă satisfacțiile inerente subînțelese (mult exacerbate în cuprinsul unor abordări istoriografice partizanale) și rezerve sau neliniști chiar în rândul apropiaților colaboratori, care, spre lauda lor, nu au dezavuat viciul de procedură, ci au acceptat, respectat și susținut termenii unei înțelegeri ad-hoc, lipsită de suport juridic. Premisele cooperării militare și așa nu se arătau prea favorabile trupelor române, în condițiile în care corespondenții de presă semnalau disensiuni serioase la nivelul Marelui cartier general al armatei imperiale, mai întâi între șeful statului major, generalul A.A. Nepokoicițki, și marele duce Nicolae. Primul ar fi dorit să impună evacuarea localităților Târnovo și Gabrova, pe motivul prea marei izolări de grosul trupelor și a primejdiei potențiale generată de prelungirea campaniei pe timpul iernii, soluție respinsă de marele duce; în al doilea rând, se vorbea tot mai insistent de sciziunea existentă între cancelarul Gorceakov și marele cartier general, unde influența generalului Ignatiev ar fi fost tot mai evidentă; în sfârșit, era vehiculată ideea retragerii, pe motive de sănătate, a lui Nicolae de la comanda supremă a armatei ruse, ba chiar și a abdicării țarului Alexandru II din aceleași motive, extinse în cazul său și asupra sănătății mentale³³.

Or, tocmai cei doi ceruseră și susținuseră – e drept, constrânși de evoluția evenimentelor pe frontul balcanic – participarea trupelor române la operațiuni, trupe a căror implicare era privită în cel mai fericit caz cu

³¹ Barbara Jelavich, *Russia and the formation of the Romanian National State, 1821-1878*, p. 330.

³² N. Iorga, *Correspondance diplomatique roumaine sous le roi Charles I (1866-1880)*, 1923, p. 235.

³³ *The Army along the Danube*, în *NYT*, 11 septembrie 1877, p. 2, col. IV.

rezerve, dacă nu cu dispreț și desconsiderare, de comandanții militari ai armatei imperiale³⁴, ca și de opinia publică rusească, înrâurită de aroganța acestora. „Vă pot asigura – consemna un colaborator al ziarului *Golos*, în numărul său din 28 august, text reprodus în traducere și în ziarul românesc *Timpul* – că, dacă românii vor fi lăsați la propriile puteri, două sau trei batalioane de nizami, ajutați de câțiva cerchezi, i-ar pune la goană spre Nicopol și abia dacă ar putea cineva să parvie, la podul Șiștovului, a opri pe această armată fugară. [...] Numele de turc inspiră soldaților români teroare”³⁵.

Cum au fost întâmpinați și tratați ostașii români de către aliații lor în Balcani, încă din primele zile ale cooperării, stau mărturie și relatările corespondenților americani de război aflați la fața locului sau în preajmă. Evidențiind, în coloanele unui amplu reportaj realizat la 29 august, între altele, îngrijorarea, chiar depresia principelui Carol cu prilejul angajării armatei române într-o campanie „fără știința sau înțelegerea clară a termenilor și a raporturilor cu comandanții imperiali, care zilnic oferă probe proaspete ale unei nefirești aroganțe”, jurnalistul exemplifica prin cazul colonelului Anghelescu, comandantul diviziei IV, trecută prima în dreapta Dunării. Acesta, ca de altfel și ceilalți ofițeri români, nota el, „sunt tratați cu o politețe abia mimată și, deși li se cere să respecte cu strictețe toate ordinele, nu sunt niciodată consultați sau chiar informați în privința detaliilor ori obiectivelor operațiunilor la care urmează să ia parte. Situația este și mai gravă în rândul trupeii: până acum, soldații români au fost obișnuiți cu regulamentele disciplinare mai blajine ale propriilor ofițeri, îndeajuns de suficiente pentru acești oameni a căror principală caracteristică este supunerea și respectul autorității. Dar, toate acestea s-au schimbat aici: rușii îi privesc pe aliații lor cu nedesimulat dispreț, iar loviturile de cnut le sunt aplicate pentru cele mai neînsemnate contravenții, din voința și plăcerea oficialilor moscoviți [...] Într-o țară în care folosirea biciului a fost abolită de 20 de ani, o asemenea pedeapsă aplicată unor virtuali oameni liberi provoacă multă exasperare și

³⁴ Însuși ministrul de război al Rusiei, generalul D.A. Miliutin, îngrijorat de urmările nefericite ale hatărului făcut lui Carol I de către țar și marele duce, nota că „o parte însemnată a armatei ruse și importante obiective strategice au fost încreditate unuia care e lipsit total de experiența acțiunilor militare” și care „are în anturaj doar persoane orgolioase doritoare să joace un rol istoric” (cf. Frederick Kellogg, *The road to Roumanian Independence*, p. 174).

³⁵ N. Iorga, *Războiul pentru independența României...*, p. 130.

reclamații, deopotrivă din partea soldaților și ofițerilor diviziei IV, împotriva brutalității foștilor lor prieteni”³⁶. Orice intervenție împotriva unei asemenea desconsiderări, din partea principelui Carol – el însuși calificat, printr-un decret al sultanului, „rebel și trădător al suzeranului său” – nu putea sfârși, în viziunea corespondentului, decât cu noi umilințe.

Opinia îi este întărită și prin documentele oficiale deja cunoscute. După ce divizia IV română acceptase, nu fără insistență, să treacă Dunărea și să preia de la generalul Stolîpin serviciul de garnizoană în Nicopol, acesta din urmă își avertiza superiorii că „trupele române nu vor constitui decât o povară în plus, nefiind de nici un folos”. Împărtășindu-i punctul de vedere, generalul Zotov îl informa pe șeful marelui stat major al armatei imperiale, generalul Nepokoicițki, în aceleași împrejurări: „Stolîpin apreciază că comandantul diviziei române [...] și ceilalți comandanți superiori sunt oameni cu totul incapabili, care nu se pricep în problemele militare. Întrucât această divizie are o situație independentă specială și la executarea operațiilor militare trebuie să se conducă în exclusivitate după indicațiile comandanților ei nemijlociți, în loc de folos, în cazul lipsei de experiență și al incapacității acestora, ea poate aduce doar prejudicii cauzei. Dacă ar apărea posibilitatea ca la divizia română să fie afectat un ofițer de-al nostru din marele stat major, acest lucru ar fi extrem de util și de dorit”³⁷.

Într-o măsură, asemenea gesturi sau atitudini sunt de înțeles. Capacitățile militare angajate (cu efectivele și tehnica de luptă aferente), amploarea operațiunilor antiotomane, experiența războinică a corpului ofițeresc și a combatanților, dintre care unii luaseră parte activă și la campania din Crimeea și, nu în ultimul rând, statutul imperial al Rusiei constituiau, toate laolaltă și fiecare în parte, atribute de mare putere, incomparabile și incompatibile cu ideea visatelor sau pretinselor echivalențe ale micilor aliați ocazionali. Mai greu de înțeles, nu însă și de acceptat, le-a fost autorităților politice și, îndeosebi, militare românești nerespectarea de către ruși a unor ordine sau angajamente ferme, asumate de propriul comandament în momentele cele mai critice ale campaniei, privitoare la obiectivele concrete ale cooperării în Balcani. Asemenea frustrări, perfect justificate și justificabile, nu aveau să diminueze însă

³⁶ **Roumania led to the slaughter**, în *NYT*, 17 septembrie 1877, p. 1, col. I-IV.

³⁷ **România în războiul de independență...**, p. 152-153, n. 60.

capacitatea de mobilizare și de luptă a armatei române după stăruitoarea ei chemare la „botezul focului” în fața Plevnei. „Cât de critică a putut fi și pozițiunea de atunci a oastei rusești – scria, la nici două decenii de la consumarea evenimentelor, Ludovic Lakos – se învederează de ajuns din faptul că până aici nici nu voiau să conceadă că armata română să treacă dincolo peste Dunăre, cu atât mai puțin ca să primească cooperarea ei; și iată acum, puternicul și înfricoșatul mare domnitor (sic!) Alexandru II și mărețul său comandant suprem, în urma luptelor pierdute, lipsiți de toate speranțele lor, se întâmplă că pășesc cam umiliți înaintea modestului principe Carol și înaintea trupei sale de o mână de oameni ca să le ceară ajutor. Cunoscând mândria fără seamăn a colosului de la nord, nici o umbră de îndoială nu mai încape că dânsul a recurs la ajutorul micului principat român numai împins de cea mai mare nevoie și sub presiunea silei”³⁸.

Reacția paradoxală a rușilor față de neînsemnații dar necesarii viitori aliați s-a dovedit o generoasă sursă de observații sau comentarii și pentru un corespondent de presă american revenit la București în vremea negocierilor bilaterale vizând cooperarea militară în sudul Dunării: „Armata română – nota el, când efectivele acesteia își începuseră deja marșul către obiectivele prestabilite din Balcani – atât de disprețuită și batjocorită de către ruși până acum câteva săptămâni, este pe cale să joace un rol activ în marea dramă, numai dacă marele duce va consimți la independența ei de acțiune, sub comanda propriului ei comandant suprem, prințul Carol. Dacă nu, trupele se vor retrage de pe malul drept pe cel stâng, unde își vor menține stricta defensivă ca gărzi de frontieră, iar suveranul (sic!) se va întoarce la București, refuzând a mai coopera cu rușii”³⁹. Cum marele duce și țarul au acceptat cererile formulate de încă vasalul Carol I, mai puțin sugestia acestuia ca atacul comun asupra Plevnei (fiind a treia încercare pentru ruși) să se amâne „până la sosirea forțelor îndestulătoare”, trupele române n-au mai fost întoarse din drum, ci și-au continuat marșul în condiții extrem de grele, până la linia de operații reconfigurată acestora de pe valea Iskerului, pe cea a Vidinului, adică în imediata vecinătate a fortificațiilor lui Osman pașă⁴⁰.

Despre starea de spirit a trupelor, reper reluat cu anume predilecție

³⁸ Ludovic Lakos, *Reamintiri despre Turcia (1875, 1876, 1877)*, București, 1896, p. 144.

³⁹ *At the rear of the Russians*, în *NYT*, 7 septembrie 1877, p. 1, col. V.

⁴⁰ *România în războiul de independență...*, p. 180.

din luna august, în cuprinsul reportajelor transmise din zona frontului, opiniile diferă nu doar de la o zi la alta, în funcție de evenimentele transgresate, ci și de la o unitate la alta, de la simplul ostaș, la ofițer sau comandant și, desigur, de la un receptor (jurnalist) la altul. Imaginea aproape idilică a „viteazului român” în ținuta-i de paradă – înalt și frumos, cu părul lung, despicat în cărare, cu pantaloni strânși pe picior și tunică, plăcute ochiului, cu cizme fercheșe prevăzute cu piteni și alte accesorii atrăgătoare⁴¹ – și a nerăbdării de a se angaja cât mai curând în luptă, constatată în urmă cu două luni⁴², cedează locul altora mai prozaice, inspirate, fie de dificultățile economico-financiare tot mai resimțite și mai acutizate în țară⁴³, fie de realitățile ori numai de închipuirile vieții de campanie.

Dacă pentru căpitanul Mihail Dimitrescu, bunăoară, marșul istovitor către linia frontului nu afectase moralul ostașilor din subordine⁴⁴, în schimb pentru corespondentul american aflat în mijlocul unor trupe care tocmai se pregăteau de plecare în aceeași direcție, percepția era alta: „Ofițerii români sunt în general resemnați și pregătiți pentru orice – scria el, la 20 august. Sunt deplin conștienți de faptul că nu au a se aștepta la milă din partea inamicului dacă vor cădea vii în mâinile acestuia. Toți cei care au ceva de lăsat în urmă-le și-au făcut deja testamentul, iar majoritatea și-a procurat otravă spre a scăpa, prin moarte, de crudul martiraj la care, știu prea bine, vor fi supuși de vor fi luați prizonieri. Putem fi siguri că ei vor lupta vitejește, dar fără entuziasm și cu acel curaj pe care doar disperarea și-l inspiră”⁴⁵.

O asemenea stare de spirit, împărtășită diferențiat, putea fi motivată ori cel puțin influențată de știrile vehiculate prin presă sau prin viu grai despre ororile săvârșite de turci în localitățile cu populație nemusulmană, recuperate de mâna rușilor după respingerea acestora la pasul Șipka, în ziua de 31 iulie. Faptele oribile ale acelor „răzbunători ai Islamului”, doar spicuite de jurnalist dintr-o relatare mai amplă ce-i fusese făcută de un martor ocular și cunoscute într-o formă sau alta și de cei care urmau să-i înfrunte, nu-i vor fi lăsat indiferenți pe aceștia, îndemnându-i probabil

⁴¹ **Troubles of a correspondent**, în *NYT*, 17 august 1877, p. 1, col. III.

⁴² **Waiting the order to advance**, în *NYT*, 17 iunie 1877, p. 1, col. I.

⁴³ **The Russian plans reviewed**, în *NYT*, 6 septembrie 1877, p. 1, col. VI.

⁴⁴ Mihail Dimitrescu, **Amintiri și episoade din răzbelul pentru independență**, București, 1893, p. 41.

⁴⁵ **At the rear of the Russians**, în *NYT*, 7 septembrie 1877, p. 1, col. VI.

spre precauții de asemenea natură. În plus, mai nota jurnalistul, moralul trupei putea fi afectat și de intrigile țesute în plan local împotriva generalului chirurg Carol Davila, ale cărui virtuți profesionale și însușiri organizatorice le elogia fără rezerve: „Rareori în America și niciodată în Europa am putut să văd o mai bună funcționare a serviciului sanitar, a cărui pregătire până la cele mai mici detalii atinge perfecțiunea”. Cu toate acestea, ca etnic francez, ar fi fost invidiat, chiar contestat, de medicii și voluntarii români care activau în cadrul Crucii Roșii, obișnuiți să sfideze rigorile pretinse de autoritatea instituțională⁴⁶.

Mai aproape de linia frontului, secvențele reportericești ilustrează situații de-a dreptul dramatice, sesizate și în organizarea serviciilor de intendență ale armatei, cu impact direct asupra sănătății și moralului trupei, implicat asupra capacității ei de luptă. Citând mărturia unui medic român aflat în trecere prin Șiștov, dinspre Balcani spre București, unul dintre corespondenți sublinia „starea jalnică” a armatei române, care, vreme de o săptămână, ar fi consumat doar mămăligă, lipsită fiind de alimente și medicamente, că tifosul și dezinteria făceau ravagii în rândul trupei, că zilnic puteau fi văzute care transportând cadavre peste Dunăre, la Turnu Măgurele, iar un mare număr de alte cadavre și stârvuri erau purtate de afluenți spre vărsare, provocând mirosuri pestilențiale. Mai grav i se părea faptul că rezervele de apă potabilă deveniseră insuficiente după ce rușii, ca și bulgarii, otrăviseră fântânile din calea turcilor, cu efecte însă asupra românilor. Ofițerii nu-și mai primiseră solda de 10 săptămâni, fiind flămânzi, slăbiți și descurajați⁴⁷.

Nici în tabăra rusească situația nu va fi fost mai bună, chiar dacă, se spunea, informațiile privitoare la pierderile înregistrate de imperiali, după dezastrul de la Rahova din 31 iulie, erau foarte atent cenzurate, iar accesul corespondenților de război la ofițerii de stat major, adică la sursele primare de informare, era condiționat de obediența „profesională” față de gazde. Cu toate acestea, știrile continuau a se scurge către presă, punând în lumină erorile tactice săvârșite de ruși, constrânși mai peste tot a părăsi pozițiile înaintate și a bate în retragere, după ce estimările generalului Ignatiev în privința efectivelor otomane și a calității comandanților lor se dovediseră false. Înfrângerile succesive de la Plevna, Lovcea, Jeni-Zagra, Eski-Zagra ș.a. cu impact direct asupra

⁴⁶ *Ibidem*.

⁴⁷ *Situation of the invading Army*, în *NYT*, 12 septembrie 1877, p. 5, col. I.

bulgarilor (rămași să suporte infidelitatea față de foștii stăpâni) și cu urmări potențiale asupra românilor, dacă retragerea avea să continue și peste Dunăre, ilustreu în opinia cronicarului rezultatul firesc, dezastruos, al unei campanii care, de la începutul ei, „nu a fost nimic altceva decât o lungă succesiune de erori cauzate de ignoranță, nechibzuință și îngâmfare”⁴⁸. Iar maniera în care „Sfânta Rusie” își protejase până atunci coreligionarii bulgari – alături de care participase la jefuirea și distrugerea satelor musulmane, oferind astfel pretexte legitime pentru represalii și mai sângeroase din partea turcilor – era apreciată ca o gravă abatere de la legile nescrise dar respectate (de popoarele civilizate) ale războiului: „Întreg Orientul – sublinia el, vădit impresionat de ororile săvârșite de bandele de bașbuzuci împotriva creștinilor părăsiți de trupele imperiale în retragere – răsună de strigăte de indignare și Rusia, numai Rusia, trebuie să-și asume înfricoșătoarea responsabilitate pentru asemenea scene de carnagiu, în fața istoriei și a lui Dumnezeu”⁴⁹.

Priveliștea naturală deprimantă ce i se înfățișa jurnalistului străbătând teritoriul bulgar între Șiștov și Nicopol la sfârșitul lunii august își avea un corespondent pe măsură în imaginea unei tabere rusești organizată ca spital de campanie, în fapt un „vast stabiliment sanitar în care zac în paturile lor, gemând de durere, între 40.000 și 50.000 de soldați”. Puțini dintre aceștia, credea el, aveau șansa de a părăsi pământul Bulgariei, din pricina molimelor, a căldurii și setei, dar și a mirosurilor insuportabile degajate de cadavrele neîngropate⁵⁰. Cum libertatea de mișcare în zonă, ca și accesul la informații îi fuseseră strict limitate din rațiuni mărturisite de un oficial rus, cu aparentă cordialitate – „cea mai mică indiscreție chiar și neintenționată sau cea mai ne semnificativă remarcă poate răsturna planurile noastre ori le poate dezvălui dușmanului” – corespondentul nu scapă prilejul creionării portretului moral, generalizat, al apărătorilor „cauzei sfinte”, cu subînțeleasă trimitere către factorii decizionali.

Recunoscând cu onestitate că personal avusese parte de un tratament foarte curtenitor din partea gazdelor sale ocazionale, declara ritos că „nimeni, niciodată, nu le va părăsi compania fără convingerea fermă că au de a face cu cei mai falși oameni din lume, în orice chestiune

---

⁴⁸ *Ibidem*, col. II.

⁴⁹ *Ibidem*.

⁵⁰ *Roumania led to slaughter*, în *NYT*, 17 septembrie 1877, p. I, col. II.

oficială. Dacă în viața socială de zi cu zi nimeni nu este atât de fermecător, manierat și afabil, în schimb, în intimitate, masca de civilizație dispăre, iar domnul rafinat devine o brută. Veracitatea nu-i caracterizează, iar în momentele de agitație greu poți diferenția comportamentul unui bașbuzuc musulman de al unui cazac creștin”. Își ilustra afirmația prin relatarea întâmplării petrecute undeva lângă Iași, cu câteva zile mai înainte, având ca „erou” un ostaș din unitățile gărzii imperiale ce se îndreptau către front. Excesele bahice ale acestuia se încheiaseră cu câteva crime săvârșite în rândul localnicilor, faptă care, deși sancționată de curtea marțială prin pedeapsa capitală, constituia, în opinia jurnalistului, un persistent semnal de alarmă și temeinic motiv de insecuritate pentru „valahi”⁵¹.

Între timp, pe fondul confruntărilor încă sporadice dar nu mai puțin sângeroase dintre turci și ruși, cu intensitate sporită focalizând atenția în pasul Șipka, se desfășurau ultimele preparative în vederea efectuării unui nou atac, al treilea, la care aveau să participe și românii, împotriva Plevnei. Transferul marelui cartier general al armatei ruse de la Gorni-Studen la Bulgăreni, la numai 20 mile depărtare de celebrele fortificații otomane, constituia un bun indiciu pentru observatori⁵². Premisele cooperării, convenite la Gorni-Studen și percepute ca „un compromis între aroganța rusească și vanitatea românească”, au fost înfățișate cititorilor ziarului *The New York Times* drept „alianța dintre un pitic cu un uriaș”⁵³. În cadrul acesteia, principelui Carol I i se recunoștea doar calitatea de lider nominal al trupelor din aripa dreaptă a frontului și responsabilitatea oricărui potențial eșec, dar nu și dreptul de a fi consultat în luarea deciziilor⁵⁴. De aceea, propunerea sa ca declanșarea noii acțiuni ofensive la Plevna să fie amânată până la sosirea trupelor suplimentare chemate din Rusia, agreată de unii generali ruși, a și fost ignorată de înaltul comandament al armatei țariste, la cererea insistență a lui P.D. Zotov, care a

⁵¹ *Ibidem*.

⁵² *From Plevna to the river Lom*, în *NYT*, 8 septembrie 1877, p. 1, col. II.

⁵³ Pentru detalii, vezi: Dumitru Vitcu, *Les dilemmes, les controverses et les consequences d'une alliance politique conjecturale: les relations roumaino-russes des années 1877-1878*, în *Codrul Cosminului*, serie nouă, nr. 14 (24), Universitatea „Ștefan cel Mare” Suceava, 2008, p. 77-118; idem, *Cooperation and conflict: The Romanian-Russian relations during the Oriental Crisis (1875-1878)*, în *Valahian Journal of Historical Studies*, no. 11/ Summer 2009, Valahia University of Târgoviște, 2009, p. 79-114.

⁵⁴ *Russian aims and intentions*, în *NYT*, 17 septembrie 1877, p. 1, col. V.

decis să nu mai întârzie atacul pe considerentul (fals) că armata otomană ar fi fost incapabilă atunci de o reacție pe măsură.

Potrivit datelor omologate în istoriografia războiului, efectivele armatei de vest concentrată în fața Plevnei cuprindeau 38.000 de ostași români și 52.100 militari ruși, adică un total de 90.100 de oameni⁵⁵, contrapus unei forțe defensive estimată la 50.000 de luptători turci⁵⁶. Urmând pregătirilor de artilerie începute de aliați în ziua de 26 august/7 septembrie și continuate cu intensitate sporită pe parcursul celorlalte trei⁵⁷, sângeroasele bătălii de la Plevna din 30 august/11 septembrie și 31 august/12 septembrie – în pofida eroismului și a faptelor de vitejie dovedite de combatanții români, alături de cei ruși, ilustrate deopotrivă în memorialistica și presa vremii⁵⁸ – au sfârșit printr-un adevărat dezastru pentru atacatori. Cucerirea redutei Grivița de către ostașii români, oricât de apreciat și de elogiat va fi fost singurul succes important al bătăliei, reclamase, se știe, un preț mult prea scump plătit în vieți omenești.

Consiliul de război convocat imediat de țarul Alexandru II în ziua de 1/13 septembrie, consiliu la finalul căruia a participat și Carol I, respingând ideea retragerii aliaților la est de râul Osma (eventual chiar peste Dunăre), a decis apoi menținerea fermă a pozițiilor ocupate până atunci și adoptarea strategiei convenite pentru a realiza încercuirea completă a armatei otomane concentrată în Plevna. A doua zi au și fost stabilite dispozitivele comune de luptă, semnificând debutul unei noi etape de încercuire și asediere a Plevnei, programată a se încheia până la finele lunii noiembrie. Pe parcursul acestei etape, trupele române au contribuit din plin la organizarea și executarea lucrărilor de fortificații destinate împresurării zonei, la interceptarea și supravegherea căilor de comunicație spre sau dinspre Plevna pentru a bloca aprovizionarea lui Osman pașa cu trupe, armament și hrană (inclusiv furaje), la asigurarea legăturilor permanente cu unitățile armatei țariste și, nu în ultimul rând, la toate acțiunile de atac circumscrise atingerii obiectivului final⁵⁹.

Căderea Plevnei, la 28 noiembrie/ 10 decembrie 1877, echivalând cu „un mare dezastru pentru turci, pentru că au pierdut cea mai bună din

⁵⁵ **România în războiul de independență**, p. 188-189.

⁵⁶ **Ibidem**, p. 185; vezi și William V. Herbert, **op.cit.**, cap. X.

⁵⁷ T.C. Văcărescu, **Luptele românilor în rezelul din 1877-1878**, București, 1887, p. 341.

⁵⁸ Vezi **Independența României. Bibliografie**, coord. Ștefan Pascu ș.a., București, 1979, p. 26-51.

⁵⁹ Pe larg, în **România în războiul de independență**, p. 238 și urm.

armatele lor și poate pe cel mai bun general”⁶⁰, a exercitat o înrăurire decisivă asupra operațiunilor ulterioare și, desigur, asupra deznodământului conflictului. Apreciindu-i urmările, din perspectivă globală, unul dintre cei mai buni monografi contemporani ai războiului mai observa: „căderea Plevnei avea să facă disponibili 150.000 de oameni, reținuți până atunci în jurul fortăreței, și a dat un nou impuls operațiilor”, marcând „sfârșitul rezistenței serioase a armatelor turce”⁶¹. E vorba însă doar de începutul sfârșitului, pentru că și după această dată, chiar dacă au fost semnalate disponibilități din partea Porții pentru negocierea încetării ostilităților⁶², luptele au continuat, în reprize și cu intensități variabile pe alte fronturi, acoperind întregul teatru de operațiuni din Balcani, în conformitate cu noile obiective și responsabilități stabilite de înaltul comandament al armatei ruse. Oricum, se intra în ceea ce F.V. Greene aprecia ca fiind a treia și ultima fază a campaniei din Balcani⁶³, finalizată prin semnarea, la 19/31 ianuarie 1878, a armistițiului de la Adrianopol, care a precedat încheierea păcii de la San Stefano, la 19 februarie/3 martie același an. Această etapă a războiului, consumată în condițiile grele ale iernii și ale unor severe restricții impuse de autorități noncombatanților însoțitori din cele două tabere, nu a mai fost însă urmărită la fața locului de corespondenții speciali de presă ai marilor cotidiene ale lumii.

Din perspectivă românească, căderea Plevnei semnifica și încetarea participării armatei române la acțiunile ofensive transbalcanice, pentru că, în cursul lunilor decembrie 1877-ianuarie 1878, în vreme ce forțele ruse ale generalilor I.V.Gurko și Radețki declanșaseră operațiunile concertate peste munți, pe direcțiile Sofia-Filipopol-Adrianopol și, respectiv, Șipka-Adrianopol-Constantinopol, cele conjunctural aliate, înfruntând vitregia unei ierni neobișnuit de grele, au fost angajate doar în operațiunile din nord-vestul Bulgariei, încheiate abia la 11/23 februarie 1878 prin cucerirea fortărețelor turcești de la Belogradcik și Vidin⁶⁴.

⁶⁰ F.V.Greene, **Report on the Russian Army and its Campaigns in Turkey in 1877-1878**, New York, D. Appleton & Co., 1879, p.321.

⁶¹ Amédée Le Faure, **Histoire de la guerre d'Orient (1877-1878)**, tom I, Paris, 1878, p. 229.

⁶² Cf. G. Clément, **Campagne turco-russe de 1877-1878**, éd. Henri Charles-Lavauzelle, Paris, p. 519.

⁶³ F.V. Greene, **Campaign notes in Turkey, 1877-1878**, în *The North American Review*, vol. 128, no. CCLXVI, Boston, January 1879, p. 465 și urm.

⁶⁴ **România în războiul de independență**, p. 334-336.

Semnarea armistițiului, urmată de încheierea păcii ruso-turce de la San Stefano și implicit de amestecul puterilor europene în revizuirea condițiilor impuse de Rusia, spre soluționarea comună a conflictului în cadrul congresului de la Berlin din vara aceluiași an⁶⁵, au constituit apoi tot atâtea surse pentru subiecte sau teme de analiză și comentarii politice⁶⁶, găzduite și vehiculate de presa internațională a timpului. În coloanele ei nu vom mai regăsi însă obișnuitele până atunci reportaje elaborate și transmise de la fața locului de gazetarii, care, călăuziți în proporții variabile de pasiune, interes ori spirit de aventură, dar și de jertfă și ilustrând specia consacrată prin sintagma *correspondent de război*⁶⁷, au asigurat, neîndoielnic, mai multă atractivitate ziarelor reprezentate, au trezit și promovat apetitul cercurilor largi ale opiniei publice pentru cunoașterea unei zone de contact între lumea creștină și cea musulmană, au focalizat atenția factorilor politici pe problematica gravă și complexă a raporturilor dintre marii și micii actori ai „chestiunii orientale” (cu referire specială la relațiile româno-ruse) și, nu în ultimul rând, au contribuit din plin la compatibilizarea jurnalismului cu literatura istorică de factură documentară.

---

⁶⁵ G. Hanautaux, *Le Congrès de Berlin*, în *Revue des deux mondes*, tom 47, Paris, 1908, p.241 și urm.; Sorin Liviu Damean, *România și Congresul de pace de la Berlin (!878)*, București, Editura „Mica Valahie”, 2005, p. 49-75.

⁶⁶ Frederick Kellogg, *op.cit.*, p.182-197.

⁶⁷ Lucy Maynard Salmon, *The Newspaper and the Historian*, New York, Octagon Books, 1976, p. 196.